

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ԱՐՎԵՍՏԱԳԵՏ ԼԻԴԻՆ ԵԼԵՔՍԵՆԴՐՈՎՆԵ ԴՈՒՌՆՈՎՍԻ ԺՆՆԴՅԱՆ 70-ԵՄՅԵԿԸ

այիսի 6-ի երեկոյան Երևանի Արվեստի աշխատողների տան դահլիճը լեւի-լեցուն էր մայրաքաղաքի առաջավոր մարդկանցով՝ գրողներով, գիտնականներով, արվեստի աշխատողներով և ուսանողներով:

Այսօր այստեղ նշվում էր հին հայկական արվեստի հետազոտության ակնաւոր մասնագետ, հայկական մանրանկարչությանն ու որմնազարդությանը լավատեղյակ, ռեսպուբլիկայի արվեստի վաստակավոր գործիչ Լիդիա Ալեքսանդրովնա Դուռնովայի ծննդյան 70-ամյակը:

Ժողովի նախագահութեան կազմում տեղ են գրավել Սովետական Հայաստանի անվանի մարդիկ՝ բանաստեղծ-ակադեմիկոս Ավետիք Իսահակյանը, գեղանկարչության ակադեմիկոս Մարտիրոս Սարյանը, ժողովրդական նկարիչ Գաբրիել Գյուրջյանը, Կոպտուրայի մինիստրության Արվեստի գործերի գլխավոր վարչության պետ Հակոբ Խանջյանը, նկարիչ Խաչատուր Սալյանը և ուրիշները:

Ներկաները հոտնկայս երկա՛ր ու բուռն ծափահարում են ալեհեր արք կնոջը, որն այնքա՛ն շատ բան է արել հայ ժողովրդի նախնիքների մեծ ժառանգությունը ժրջան կերպով հետազոտելու, ուսումնասիրելու և հրապարակելու համար:

Իր մանրամասն գեկուցման մեջ ռեսպուբլիկայի արվեստի վաստակավոր գործիչ Ռուբեն Դրամբյաւնը ծանոթացնում է մեր ժողովրդի հին արվեստի ուսումնասիրու-

թյանն իր կյանքը նվիրած այդ ուսու կնոջ բեղմնավոր կյանքին ու գործունեությանը:

Լ. Ա. Դուռնովան մեր կերպարվեստի մեջ մուտք է գործել իրրե հին ուսական արվեստի կազմակերպված հետազոտող ու լավատեղյակ մի անձ: Մոսկվայի հռչակավոր թանգարանը՝ Տրետյակովյան պատկերասրահը զարդարված է Վլադիմիր, Պսկով, Կիև, Չեռնիգով քաղաքների և Ռուսաստանի այլ վայրերի եկեղեցիներից, տաճարներից ու պալատներից նրա հանած հին ուսական արժեքավորագույն պատճենահանումներով: Արվեստագետի իր բացառիկ վարպետութեամբ, համբերատարութեամբ ու բարեխղճութեամբ նա լայն մասսաների սեփականությունն է դարձրել ուսական ճարտարապետության կարկառուն կոթողների որմերը դարդագործ հին ուսական նկարիչների հրաշակերտությունները:

26 տարի առաջ, 1929 թվականին, Լ. Ա. Դուռնովան առաջին անգամ Հայաստան կեղծ հին հայկական արվեստն ուսումնասիրելու:

— Լսելով Երևանի Մատենադարանում պահպանվող հին ձեռագրերի անգերադանցելի նմուշների և գեղանկարչական գործերի մասին, ես վճռեցի մեկնել Սովետական Հայաստան՝ ծանոթանալու նրանց հետ. բայց Մատենադարանում իմ տեսած գանձերն ինձ այնքան հրապուրեցին, որ երբ ինձ հրավիրեցին Երևանում մշտական աշխատանքի՝ ես հաճույքով հանձն առաւ: Այո՛, այստեղ ինձ հրապուրեց հին հայկական գեղանկարչության վարպետների հոյակապ երկերի

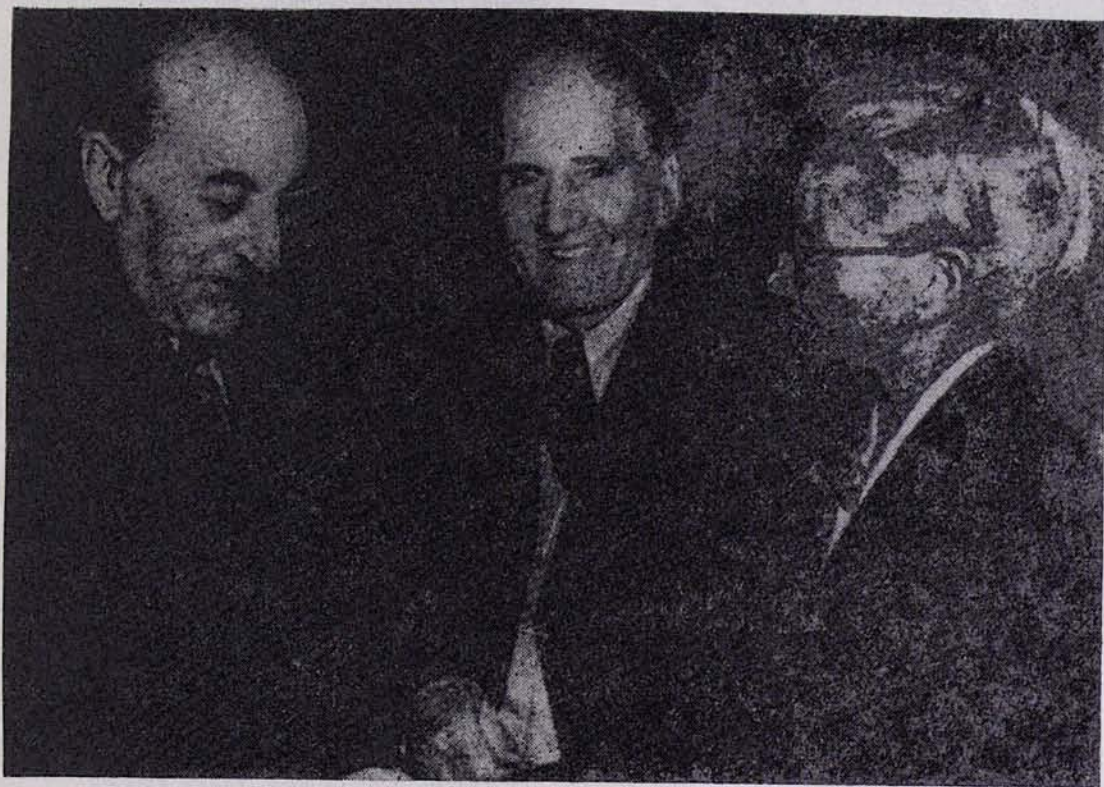
անգերադանցելիորեն բարձր որակը,— հպարտությամբ ասում է արվեստագիտուհին:

Այսպիսով, Լ. Ա. Դուռնովան տեղափոխվելով Երևան հիմնական աշխատանքի, իր կյանքն ընդմիջտ կապեց Սովետական Հայաստանի հետ:

1937 թվականին Լ. Ա. Դուռնովան մեծածախ մեկնում է Ախթալա և պատճենահանում տաճարի անդուգական որմազարդագրությունների նմուշները: Հետագա տարիներին նա մասնակցում է դեպի Ազատա-

հում երկա՛ր ժամանակ և շա՛տ ու շա՛տ սերունդների համար կմնան այդ որմանկարների ու որմազարդագրությունների պատճենները,— ասում է արվեստագիտուհին:

Չի կարելի առանց հուզմունքի ու մեծ զարմանքի դիտել վիթխարի որմազարդագրություններից Լ. Ա. Դուռնովայի կատարած պատճենահանումները. նույնիսկ փոքրագույն նրբագեղությունները, ճեղքերը արված են այնպիսի վարպետությամբ, որ կարծես այդ տաճարներում կանգնած ակընդեմ նայում ես այդ շքնաղ գործերը:

Հոբելյար Լ. Ա. Դուռնովան բանաստեղծ Ա. Խաճախյանի և նկարիչ Մ. Սարյանի հետ

վանք, Արուճ, Հաղբատ, Ախթալա կաղմակերպված գիտարշավներին և իր դաստիարակած հայ երիտասարդ նկարիչների հետ միասին պատճենահանում գիտական ու գեղարվեստական մեծ նշանակություն ունեցող սքանչելի որմազարդությունները:

— Ժողովրդի պահպանած հին ձեռագրերին ու գրքերը խնամքով պահպանվում են Մատենադարանում. իսկ ինչպե՞ս կարելի է չպահպանել որմազարդագրությունները, որոնք, այնուամենայնիվ, ենթարկված են փչացման, ժամանակը նրանց չի խնայի: Այժմ արդեն մեր Պետական պատկերասրա-

Այդ ստեղծագործությունները պերճախոսորեն վկայում են այն մասին, որ մեր ժողովուրդը մինչև հելլենիստական շրջանը ունեցել է զարգացող կերպարվեստ: Բայց չէ՞ որ գոյություն ունեւր և ունի այն կարծիքը, թե հայերը հայկական մանրանկարչությունը զուգընթաց այլ արվեստ չեն ունեցել: Անցյալ դարից եկող ու մինչև մեր օրերը հասած ժխտողական այդ կարծիքը, որ լրջորեն քննադատության ենթարկվեց Անիի պեղումներից հետո, վերջնականապես սնանկացավ Լ. Ա. Դուռնովայի և նրա հետևողների գիտական ուսումնասիրություններով:

Արվեստագետ ու գեղագետ Լ. Ա. Դուռնովյան հին հայկական մանրանկարչություններից փայլուն վարպետությամբ կատարել է պատճենահանությունների շափազանց շնորհակալ ու շափազանց գնահատելի աշխատանք: Այդ շնորհակալ աշխատանքը պսակվեց հին հայկական մանրանկարչության մի հույակալ ալբոմով, որն այժմ հանդիսանում է ամեն մի արվեստագետի սեղանի զարդը: Այդ ալբոմում գեղեցիկ է են մեր հին վարպետների ստեղծագործությունների բազմապետների նմուշները, որոնց մասին տրված են տեքստերի անհրաժեշտ ծանոթագրություններ:

Ոչ նվազ արժեք է ներկայացնում Դուռնովյանի կազմած նաև «Հայկական զարդարված կտորեղեն»ի ալբոմը:

Չնայած իր պատկառելի տարիքին, Լ. Ա. Դուռնովյան ներկայումս զբաղված է այնպիսի գործունեությամբ, որը շնորհակալությամբ կհիշեն բոլոր նրանք, որոնց համար թանկ է ընդհանրապես մեր ժողովրդի գեղարվեստական ժառանգությունը, որոնց համար թանկ է ճարտարապետության այնպիսի մի կոթող ու այնպիսի մի սրբավայր, ինչպիսին իրենից ներկայացնում է Էջմիածնի Տաճարը: Լ. Ա. Դուռնովյան գլխավորում է ու ղեկավարում էջմիածնի կաթողիկեի զարմանահրաշ որմանակարների վերանորոգման ու վերականգնման աշխատանքները:

Կանցնի ևս մի փոքր ժամանակ, և մեր Էջմիածնի Տաճարի պատերը կճանաչափայլեն այն լիակատար հույակերտությամբ, որպիսի հույակերտությամբ, ծիածանի բոլոր գույներով, շողշողացել են նրանք անցյալի նշանավոր հայ գեղանկարիչ Նաղաշ Հովնաթանի վրձինը վերջին անգամ քսելուց հետո: Այդ հսկայական մեղվաջան ու շափազանց շնորհակալ աշխատանքից ազատ ժամանակ, Լ. Ա. Դուռնովյան աշխատում է մի մեծ մենագրության՝ 13-րդ դարի հայ նշանավոր նկարիչ Թորոս Մոսլինի կյանքին ու գործունեությանը նվիրված հետազոտության վրա:

Մեծ են այդ համեստ, սակավախոս ուսուկնոջ վաստակները հայ ժողովրդի արվեստի մեր ժողովրդի առջև: Լ. Ա. Դուռնովյան ներկայացնում է հայ ժողովրդի, նրա հիանալի արվեստի նկատմամբ եղբայրական ուսու մեծ ժողովրդի տածած հոգատարության ու սիրո կենդանի մարմնավորումը:

Գլխավորելով Երևանի Պետական պատկերասրահի հին հայկական արվեստի բաժինը, Լ. Ա. Դուռնովյան ի հայտ է բերել հայկական արվեստի խոհուն հետազոտողի, լավատեղյակի, գնահատողի հիանալի ցուցանիշներ:

Իր մեջ զուգակցելով հետազոտողի ու գեղանկարչի փայլուն ձիրքեր, Դուռնովյան իր աշակերտների օգնությամբ ստեղծել է ուսական, վրացական ու հայկական արվեստների կարկառուն գործերի բազմաթիվ փաստական պատճեններ, որոնք այժմ զարդարում են Սովետական Հայրենիքի մեր շատ թանգարաններ և ծառայում են իրրև արժեքավորագույն նյութ՝ այդ ժողովրդների անցյալի ժառանգությունն ուսումնասիրելու համար:

Ազգային մեր գանձարանը, մեր հին ձեռագրերի, հեռավոր անցյալի մեր մատենագիրների ու նկարիչների ջանասեր, ստեղծագործող ձեռքերով գրված միջնադարյան հոգևոր, գիտական գրքերի պետական պահեստարանը (Մատենադարանը) այցելած տասնյակ հազարավոր մարդիկ խանդավառ գրանցումներ են թողել: Դրանց մեջ շափազանց ուշագրավ է Ֆրանսիացի հայտնի գրող Հանրի Բարբյուսի գրառումը, ուր նա ասել է. «Ես երջանիկ եմ: Միտքս հարստացավ այս գրադարանի սքանչելի ձեռագրերին ծանոթանալուց հետո»:

Լիդիա Դուռնովյանի անխնոջ, անձնվեր գործունեության, մեղվաջան հետազոտությունների շնորհիվ շատ հայ սերունդներ էլ ավելի երջանիկ կզգան իրենց: Նրանց մտքերն էլ ավելի կհարստանան, որովհետև այս սքանչելի ուսու կինը շափազանց մեծ պարզություն մտքեցն անցյալի մեր հին վարպետների, մատենագիրների, նկարիչների ստեղծագործությունների մեջ, այդ հրաշալիքներն էլ ավելի մատչելի դարձրեց լայն զանգվածների համար:

Լ. Ա. Դուռնովյանի ծննդյան 70-ամյակի հանդիսավոր մեծարանքին հրապարակված ողջույնի հարյուրավոր հեռագրերը պերճախոս կերպով վկայում են նրա հիանալի գործունեության մասին և նրան ընդթափում են որպես մի իսկական գիտնական՝ ազնիվ ու մեծ ուսու ժողովրդի ազնիվ զավակ:

«Թանկագին, մեծարգո Լիդիա Ալեքսանդրովնա», — Լենինգրադից գրում է ՍՍՌՄ Գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ, հայտնի գիտնական Հովսեփ Օրբելին Դուռնովյանին, — երբ մենք ղեռ երիտասարդ էինք և ուսանում էինք Լենինգրադում, ես սովորեցի բարձր գնահատել Ձեր հիանալի ծառայությունները հին ուսական արվեստի գործում: Այժմ ես երջանիկ եմ, որ կարող եմ Ձեզ շնորհավորել Ձեր փառապանծ հոբելյանի օրը՝ սովորած լինելով էլ ավելի բարձր գնահատել Ձեր բացառիկորեն մեծ ծառայությունները հին հայկական արվեստի ուսումնասիրման գործում, որը կրկնապիտան բարձր ու հարազատ է ինձ՝ թե՛ մասնագիտությանս և թե՛ նույն ազգի զավակը լինե-

լուս տեսակետից: Փա՛ռք ու պատի՛վ Ձեզ՝ սովետական արվեստագիտության և արվեստի օգտին կատարած Ձեր գործերի համար: Ձեզ հավատարիմ՝ Հովսեփ Օրբելի»:

Երեկոյին, բռնն օլացիայի ներքո, հրապարակվեցին ողջույնի հեռագրերը՝ Սովետական Միության տարրեր ծայրերից, քաղաքներից, գիտական հիմնարկներից, թանգարաններից, պատկերասրահներից, գիտնականներից, նկարիչներից, արվեստագետներից՝ փառաբանված հոբելյարի նկատմամբ տածվող հարգանքի ու սիրո շատ դրսևերումներով:

Ներկաները մեծ գոհունակությամբ լսեցին Հայկական ՍՍՌ Գերագույն Սովետի նախա-

գահության Հրամանագիրը՝ հայկական արվեստի ուսումնասիրման ու զարգացման բնագավառում մատուցած ծառայությունների համար Լիզիա Ալեքսանդրովնա Դուռնովային ռեսպուբլիկայի Գերագույն Սովետի պատվոգրով պարգևատրելու մասին:

Երեկոյի վերջում, համառոտ պատասխան խոսքով, ելույթ ունեցավ Լ. Ա. Դուռնովան և սրտագին շնորհակալություն հայտնեց Սովետական կառավարությանը՝ արվեստի աշխատողների նկատմամբ ցուցաբերած հոգատվության համար:

Հորելյանական երեկոն եզրափակվեց մեծ համերգով, որին մասնակցեցին մայրաքաղաքի արտիստական լավագույն ուժերը:

